

A szegedi Fehértó madárvilága 10 éves megfigyelés alapján.

Irta DR. BERETZK PÉTER.

Die Vogelwelt des Fehértó bei Szeged auf Grund 10 jähriger Beobachtung*)

VON DR. PETER BERETZK.

Egy évtized madártani tapasztalatainak közléséhez, mely fénykép felvételekkel bőven szemléltetne, minden részletkérdést megvilágítana és a történeti adatokat is magában foglalná, nagyobb szabású munkára volna szükség, mint amilyent a rendelkezéseimre álló megszabott terjedelem és jelenlegi elfoglaltságom most lehetővé tesz számomra. Arra törekszem, hogy vázlatba sűrítve, nagyobb vonásokban — a legfontosabb madártani eseményekre kitérve — lehetőség szerint egységes képet nyujtsak erről a legértékesebb hazai szikes területről.

A szegedi Fehér-tó jelenleg közel 3000 holdat magábazáró 14.1 négyzetkilométernyi területű összefüggő zárt földrajzi egység. Csongrád és Pestmegye déli részéből az Alföld legmélyebb pontja felé törekvő vadvizeknek gyűjtő medencéje.

Hazánk e legnagyobb kiterjedésű zárt egységes szikes területének tulnyomó része Szeged város tulajdona. (12.6 □ km.) Megérthető tehát, hogy sok-sok évtizedre, sőt évszázadra visszamenően nagy gondot adott a város vezetőségének e „haszontalan“ területnek a gazdasági életbe való bekapcsolása. Sok-sok terv merült fel és bukott sorra mindaddig, míg a város nagy jóltevőjének KLEBELSBERG grófnak segítségével a szikes terület 1000 holdján halgazdálkodás létesült. A délkeleti 6 km-s egyenes természetes partszegéllyel párhuzamosan 1 km széles csikban zárták magas gátak közé a szikes parti zónát, mely bár a Fehér-tó egységét megbontotta, de az északi és északnyugati részeket a maga ősiségében és összefüggésében érintetlenül hagyta. Amennyire zavarólag hatott a parti madárvilágra e hosszú természetes délkeleti partszegély

*) Ein deutschsprachiger Auszug dieses Artikel wird im nächsten Aquilaband erscheinen. RED.

elvesztése, a másik oldalon nyereség mutatkozik abban, hogy a Tisza vizével és bővizű ártézi kutak felhasználásával megtöltött vízmedencék vize lassanként az édes vizek jellegét öltötte magára. E folyamatot mesterségesen is elősegítik évről-évre a meszezéssel és a trágyázással. Az édesvizi szegély növényzet (füzbokrok stb.) e területnek a madárvilágát értékesen gazdagították.

A Fehér-tó vizellátása a csapadék vizek mennyiségétől függ. Normál-vizes esztendőkből tavasszal és ősszel gyűlt meg a csapadékvíz, és miután a régi időkben az egyetlen természetes levezető ér a Matyér csak a felesleges vízmennyiséget vezethette el, a víz csak csapadék-szegény forró nyarak derekán tűnt el a tóból. Kissé bővebb tavaszi esőzések és nedvesebb nyarak mellett azonban a víz éveken át megmaradt a mélyebb részekben. Bő csapadékos, árvizes években félelmetes vízmennyiséget tárolt a Fehér-tó. Nem egyszer körülöntéssel fenyegette meg Szeged városát. A halastó teremtésével lényegesen megváltozott a helyzet. A halastavat 9 km hosszú csatorna köti össze a Tiszával. E csatornának eredeti rendeltetése az, hogy magas vizállás esetén Tisza vizet nyerjenek a halastavak részére. Alacsony vizállásnál azonban a Fehértóban felgyülemlett vízmennyiség az utolsó cseppig levihető a Tiszába. A legeltetési érdekeltségek fel is használták a lehetőséget. Kivánságukra rendszeren a májusi alacsony tiszai vizállásnál eresztették el a vizet, miáltal a tóban fészkelő madárvilág szaporulata semmisült meg.

E példátlan pusztításnak a terület egy részének természetvédelmi területté nyilvánítása vetett véget. Tudományos érvek felsorakoztatása mellett is évek harcai voltak szükségesek ahhoz, hogy 350 holdnyi területnek természetvédelmi területté nyilvánítása megtörténhessen. Igen nehéz feladat volt a környéki gazdák által főleg az állattartás céljára igényelt ezt a területet a természetvédelem céljára megnyerni de még máig sem kielégítő — a törvényes védelem dacára is — a madár- és természetvédelmi szempontok érvényesítése. Az 1941. és 1942. év hatalmas belvizáradásai után, melyek a Fehértavat 20 millió köbméter víztárolásával tengerré dagasztották, az összikest egy újabb csatornával derékon szelték keresztül. E csatornának a rendeltetése oda irányul, hogy a vadvíztápláló erekből közvetlenül összeszedve a vizet, azt a tiszai főcsatornába juttassa, miáltal a 2000 holdas és szikes éltető vize nélkül marad. És ez az elgondolás megszületett akkor, amidőn a védettség már 3 éve érvényben volt. E csatorna e területnek az egységét megbolygatta. A madártani szempontból megindított mentesítési törekvések annyi eredménnyel jártak, hogy az ujonnan és ismételten kijelölt védelmi terület utólagosan létesítendő zsilipek segítségével vízzel elárasztható lesz.

A földrajzi és vízviszonyoknak e rövid tárgyalása szükséges ahhoz, hogy megértsük a fehértői madárvilág életviszonyait. A terület első-sorban, mint értékes vonulási terület jön szóba. A vízi madárvilág vonulása hazánkban az Alföldet észak déli irányban párhuzamosan keresztül szelő két nagy folyónkhoz a Tiszához és a Dunához igazodik. A Fehértó a Tisza vonulatában az ősi ártérnek egyik kiöblösödése, melyen a folyószabályozás előtt időkben a megáradt folyónak vize hullámozott. Ez az öblösödés szigetszerűen zárta körül Szegedet a körös-körül elterülő termékeny földkoszorúval egyetemben. Így lehetett ez mindig, mert nem csak a történeti idők régi avar és népvándorláskor világának emlékei kerültek meg a Fehértó partos széleiben, de a délkeleti partok szomszédságában lévő öthalmi földhátban a 20 ezer év előtti ősember nyomaira bukkant az archeologiai kutatás.

A madarak megtartották évezredek során megszokott vonulási irányukat. A Fehértónak őszi és tavaszi madártömegei régidőktől ismertek. Madártani vonatkozásokban azonban kevés nyomot találunk a multszázad utolsó évtizedéig. Az ősi szegedi darvászat, az Ausztria felé irányuló vizivadkivitel inkább gazdasági szempontból jelentettek előnyt a városi lakosságnak. Tudományos szempontok iránt való érdeklődést két szegedi, első-sorban vadászembernél látunk először. **ZSÓTÉR LÁSZLÓ**-nak és **LAKATOS KÁROLY**-nak a figyelme már kiterjedt az egyes fajok meghatározása felé. Ők azonban inkább a ritkaságokra fektették a főszűlyt, a terület rendszeresen madártanilag feldolgozva nem volt.

1932-ben tettem első ízben lábamat e vidékre. Akkor már építették az ezer holdas halastavat. Emberek százai turkálták és lapátolták a sárga altalajt. E zavaró körülmény és a még ki nem mélyített ornitológiai tudományom mellett is hamar észre kellett vennem a területnek rendkívüli madártani értékét. Az első évek azonban inkább a meglátásoknak és nem a számbaszedésnek az évei voltak. Rendszeres feljegyzést észleléseimről 1934. év óta vezetek. A Fehértó madarainak rendszeres begyűjtését is ezen időtől végeztem, bár ritkább példányokat már ezen időpont előtt is konzerváltam és megőriztem. Törekvésem arra irányult, hogy észleléseim pontos feljegyzésével teljes képet kaphassak, másrészt bizonyító példányok begyűjtésével megalapozzam a fehértői madárvilágot lehetőség szerint hiánytalanul szemléltető madárgyűjteményemet. 1938 óta a madárfényképezés nehéz és fárasztó munkáját, — amennyire időjárás és vízviszonyoktól egyaránt nagymértékben függő tevékenységre egyáltalán alkalom nyílt — elég szép sikerrel végeztem.

Észlelést tíz év leforgása alatt 525 esetben végeztem. Az észlelési idő reggeltől-estig tartott. Vonulási időben igyekeztem a hajnali órákban

is figyelni. A városból érkeztem és igen gyakran még a sötétedés előtt otthon a városban kellett lennem. Éjszakázási lehetőségekről a legutóbbi évekig — amidőn egy kis vályogputri ad menedéket az idő és éjszaka viszontagságai ellen — szó sem lehetett. A kora hajnali madárébredés és a sötétedéstől érkező fajok megfigyelésének pedig szintén nagy fontossága van. Tíz évi megfigyelésem hónapok szerint a következőképen oszlik meg: január 31, február 25, március 40, április 43, május 42, június 66, július 45, augusztus 48, szeptember 55, október 55, november 41 és december 34. Az észlelési számokból kitűnik, hogy a vonulás hónapjaira fektettem a fősúlyt. A júniusnál mutatkozó kiugrás az utóbbi évek fényképezéseiből származik. A madarakat fészkeiknél fényképeztem. Sietni kellett, mert a fészekhagyó madarak közeli fényképezésére a költés utáni időben már kevés alkalom adódik. Szórványos észleléseim mellett s az észlelések tekintélyes száma 10 év alatt közel másfél év nappalának felel meg. Ez feltételezni engedi a teljességet, vagyis azt, hogy ezen idő alatt a Fehértó jellemző madárfajai hiánytalanul szemem elé kerültek. Tökéletesen megnyugtató eredményeket a rendszeresített várta folyamatos megfigyelései adhatnak. Vannak pl. fajok, melyeket 10 év leforgása alatt csak két ízben észleltem (pl. a csigaforgatót, *Haematopus ostralegus longipes* But.). Vannak olyanok is, melyek csak egy ízben kerültek szem elé. (Reznek tuzok, *Otis tetrax orientalis* HART., ugar tyuk, *Burhinus oedicnemus* L., gődény, *Pelecanus onocrotalus* L. stb.) Ha az észlelések számát 10 évhez viszonyítom, úgy arra az eredményre jutok, hogy az évnél minden 7. napján végezhettem csak megfigyeléseket. Itt már jobban szembetűnő a hiányosság, mely a vonulási időben bir főleg jelentőséggel. Mennyi madár vonulhat el 6 nap alatt és nagy kérdés hogy a 7. napon egyes fajok szemem elé kerülnek-e. A fajok meghatározásánál, számbaszedésénél nagyobb kiesések nem lehetnek, a vonuló tömegek meghatározása, tömegeik hozzávetőleges számszerű megítélése azonban már folyamatos észlelést kívánna.

10 év alatt észleltem 211 fajt. Ebből sikerült begyűjtenem 190-et vagyis az észlelt fajokból 21-nek a begyűjtése eddig még nem sikerült. A fehértói begyűjtött példányok száma 523. — A fehértavi eddig kimutatott fészkelők száma 39. Ezek közül 37-nek a fészekalját begyűjtöttem.

Egyes fajok tárgyalása nagyon messze elvezetne. Követhetném a rendszertani csoportosítást. Ennél azonban sokkal helyesebbnek látszik, ha olyan sorrendet követek, mely a szikéseknek s így a Fehértónak is jellemző madárvilágát helyezi a tárgyalás előterébe. Külön fejezetet nem szentelek a fészkelőknek. Azokat a fajokat, melyek vonulásuk közben véletlenül érintik a területet, biológiai vonatkozásban messze esnek a szikes mocsárvilágtól, röviden szintén megemlítem. Külön tárgyalási csoportot érdemelnének azok a fajok, melyek a halastóval

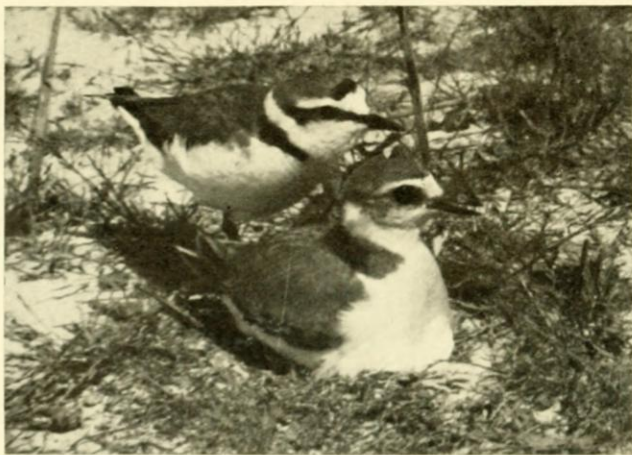
1.

2.

3.

4.

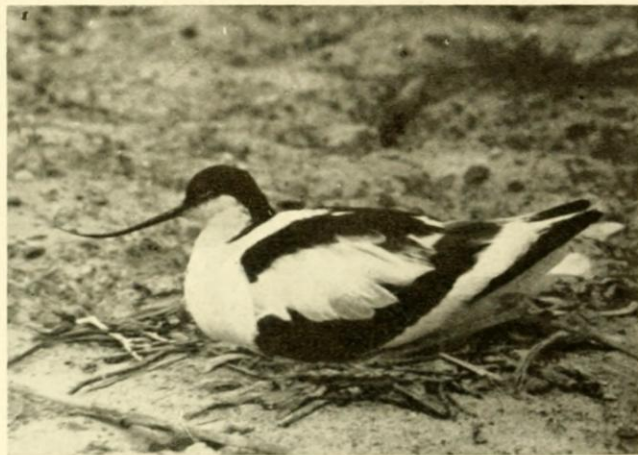

Photo : Dr. Beretzk Péter, Szeged-Fehértó.

Képmagyarázat a hátlapon. — Bilderklärung auf der Rückseite.

1. Költő, még ki nem színeződött kormos szerkő. — Brütende Trauerseeschwalbe (*Chlidonias nigra nigra* L.) im immaturen Kleide.
2. Fészkelő kis csér-pár. — Zwergseeschwalben-Paar (*Sterna albifrons albifrons* PALL.) am Neste.
~~(*Sterna sundvicensis* LACIN.) am Neste.~~
3. Fészkelő széki lile-pár. — Seeregenpfeifer-Paar (*Charadrius alexandrinus alexandrinus* L.) am Neste.
4. Költő gulipán. — Brütender Säbelschnäbler (*Recurvirostra avosetta avosetta* L.)

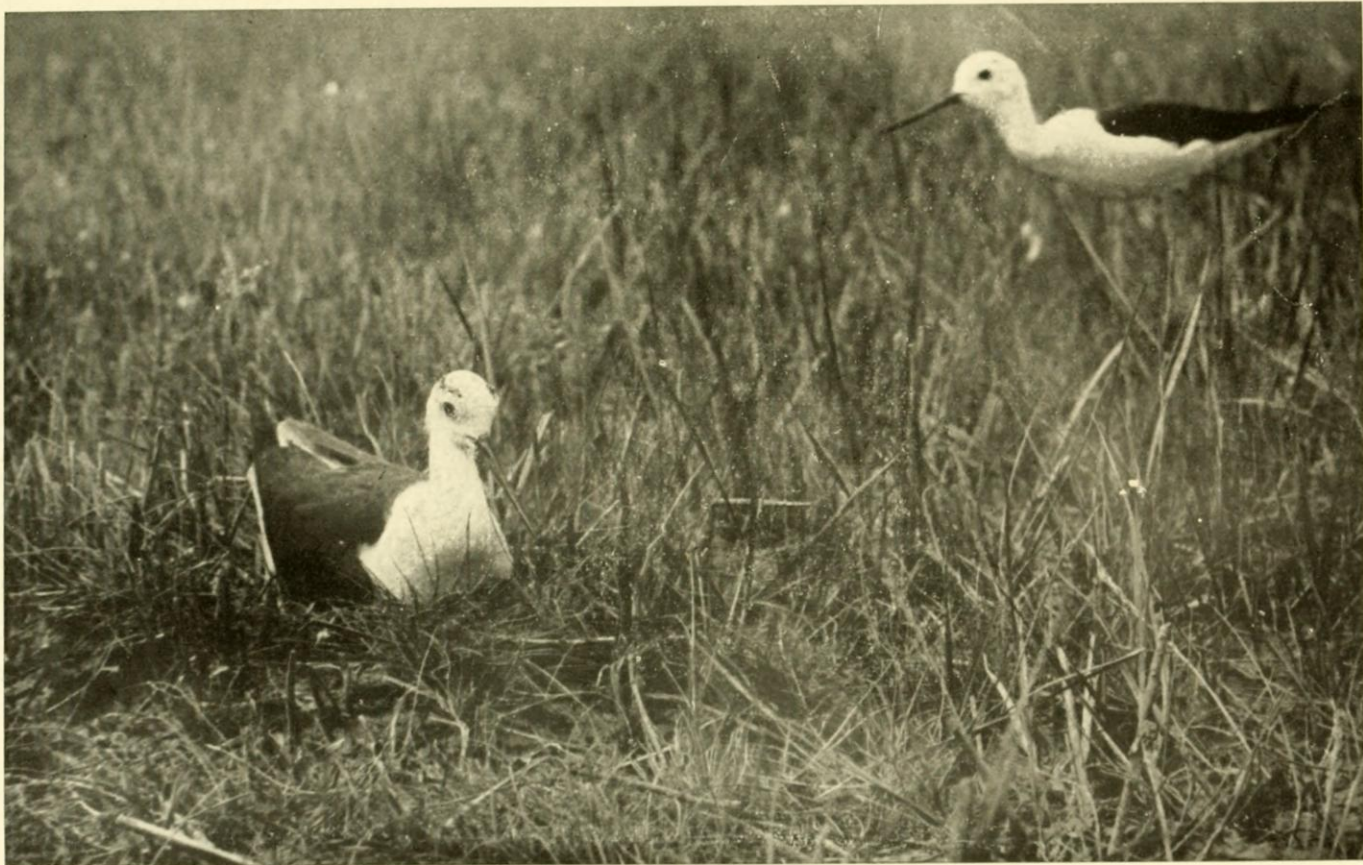

Photo: Dr. Beretzk Péter, Szeged-Fehértó.

Fészkelő gólyatöcs-pár. — Stelzenläufer-Paar (*Himantopus himantopus himantopus* L.) am Neste.

létesített mélyebb édesviznek és a talajjavítással kapcsolatban telepített növényzetnek új jövevényei és részben már költőmadarai (nád-szegélyek, bokrosok madarai).

A Lilefélék családjába tartozó fajok közül a *Numenius*-ok azok, amelyek — az évről-évre fészkelő gulipán mellett — a legjellegzetesebbek.

Egész Középeurópában egyedüli az a jelenség, hogy a kis póling (*N. phaeopus* L.) évről-évre április hó folyamán tizezres tömegekben gyülekezik. Március második felében érkeznek az első csapatok, számuk április második felében kulminál. Május elején rohamosan kevesbednek, de egész májusban még ezres tömegben láthatók. Juniushoz csak elvétve találkozunk csapataival. Néha még júliusban is fel-feltünedezik egy-két csapat, sőt aug. első napjaiban is találkoztam meddő egyedekből álló kisebb csapataival. A kis póling a nappalt a szántóföldeken, füves réteken tölti. Csak inni és éjszakázni jár a Fehértóra. Kora reggel $\frac{1}{2}$ 6 és 6 óra tájban csapatonként húznak ki éjjeli szállásukról. Huzásuk mindenkor északkelet irányában több száz méteres magasságban egyenes vonalakban zajlik le. Napközben meleg száraz tavaszokon csak délben figyelhetjük meg rövid időre visszatérő szomjas csapataikat. Késő délután, napnyugta előtt özönlének be ismét és rendszerint. Ahova az egyik csapat letelepedett, oda huz be a többi is. Egy tömegbe ezernyi madár is gyülekezik. Felzavarva egy tömegben repülnek tova és keresnek újabb éjszakázó szigetes helyeket. Hajnali huzásnál vadlibához hasonlóan rendezett csapatokban emelkedik fel a magasba. Csapataik eléggé tömöttek, haladásuk irányára merőlegesen formált hosszanti tömeget alkotnak. Esti behuzásnál haladásuk irányában hosszan elnyúló csapataikat is megfigyelhetjük. Csapatonként 20—25 madár rendeződik, de találkozunk 50—60-as tömegekkel. A csapatok rendszerint tiszta csapatok. A legritkábban találhatunk köztük egy-egy nagy pólingot. Ezt is csak olyankor, ha a mocsárvilág területén felzavarva keverednek.

A *N. phaeopus* ősszel hazánk területén nem vonul keresztül. Más utvonalon megy téli szállásaira. A leggondosabb megfigyelés alapján sem tudtam őszi vonulásukra nézve adatot gyűjteni. Elképzelhetetlen az, hogy ahol tavasszal ezres tömegek váltják egymást, ősszel a lassabb mozgalm idején csapatosan ne mutatkoznának, ha vonulásuk magyar földet érintene. 1942. aug. 19-én egy magányos példány lővetett. 1943. július 18-án és aug. 15-én szintén egy-egy magányos madár került puskaeső elé. Egyik vadász állítása szerint aug 15-én 3 *phaeopus*-t lőttek, azonban ez adat nem fogadható el, mert a vadászok a kisebbtestű *arqatus*-okat, de a vékonycsőrű pólingot is *phaeopus*-oknak tartják.

(A vadászok annyira nem ismerik fel a két faj közötti különbséget, hogy nem egy azon csodálkozik, mily különös, hogy a tavasszal kicsiny pólingok észre, hogy megnőnek!) 1943. aug. 9-én két egyedüli példány huzott a csalmadarakra és le is lövetett. Aug. 20-án határozottan felismertem e fajból egy 3-as csapatot. 1942-ben és 1943-ban észleltem a 10 év alatt a *phaeopus*-nak az említett koraőszi szórványos megjelenését. Ezen adatok alapján őszi vonulásáról nem beszélhetünk. Őszi megjelenésüket úgy foghatjuk fel, — hasonlóan több más madárritkasághoz — (pl. *Calidris c. canutus* L. *Crocethia alba* Pall. *Haematopus ostralegus* L. stb.), amelyek ritka vendégként mutatkoznak — mint eltévedt egyedek — a nagy magyar alföldön.

A nagy pólingok (*N. arquatus*) gyülekezése és viselkedése nagyjában fordított. Bár tavasszal is jelentős mennyiségben vonul keresztül, ősszel ezres tömegekben lehet látni. A nappalt e faj is a gazdaságilag művelés alatt tartott földeken tölti, legfeljebb meleg napokon a déli órákban szomját oltani keresi fel a vizet. Hajnalokon rendszeren egy tömegben indul el, az esti órákban napnyugta körül már csapatosan huz be. Huzásuk a sötétedésig tart, néha azonban — a vadlibához hasonlóan — még éjszaka is jönnek-mennek. Csapatuk ferde vonal- vagy ékalakban formált csapatok. *Phaeopus*-okat *arquatus* csapatokban nem figyeltem meg. Az első *arquatus*-ok már július végére megérkeznek. Százasként csapatokban kezdenek gyülekezni. Számuk ezen időtől folyton nő. Ezres tömegeik szept. végén, október elején lepik el a Fehértavat. Novemberben számuk hirtelen apadni kezd, egy-egy csapat kitar karácsonyig. Január 6-án is figyeltem meg népes csapatot. Általában az időjárás szab határt tartózkodásuknak. Nagy hó vagy erős fagyok délre kényszerítik. A *Numenius*-ok említett 2 fajából mûmadarak segítségével egy-egy délutáni, illetve esti huzáson 50—60 madár könnyen elejthető. Egy pár fészkeléssel gyanusítható. Juniusban heteken keresztül egy sásssígetben tartózkodtak.

A *N. tenuirostris* VIEILL. fehértavi előfordulása sokkal gyakoribb lehet, mint e ritkának hitt madárnál elképzeljük. Röptében csak vékony csőréről lehet megismerni. A lelőtt példányokat a vadászok *phaeopus*-nak vagy kisebb testű *arquatus*-oknak könyvelik el. Rendszeren magányosan jár, bár egy nyolcas csapatát csőréről egyizben határozottan felismertem. Megfigyelésem idejében csak őszi időben kerül elő, nem egyszer a nagy pólingok között. Lövése a csalmadarak felett eredményes. 15—20 lépés távolságból távcsővel többször határozottan felismertem. Repülés közben a kisebb termet nem vehető észre. Egyébként sem áll az, hogy legkisebb termetű póling faj, mert tojópéldányai néha a *phaeopus* fajnál jóval nagyobbak. Őszi gyakoriságára jellemző, hogy 1943. őszén a mûmadarakkal mindössze 4 ízben vadásztuk és két alkalommal egy-egy

magányos példányt sikerült elejteni. 1935. évben hasonlóan az őszi „gojzerezés” alkalmával került elő 2 példány. Az egyikre a két nap alatt százon felül lőtt *arquatus* tömegből bukkantam rá. Meggyőződésem, hogy amennyiben szept.-október hónapban csalmadarak segítségével a pólingvadászatot rendszeresen üznék, évről-évre előkerülne nem egy példányban a vékonycsőrű póling is. A *phacopus*-ok tavaszi vadászata évről-évre szokásos. Sok százat lőnek április folyamán. Sem magam még nem lőttem, sem másoktól nem hallottam, hogy tavasszal került volna elő *tenuirostris*, bár könnyen megeshetik, hogy a lőtt madarat kis pólingnak könyvelték el. A fehértői gyűjteményben 3 *tenuirostris* van, melyeknek adatai: 1935. IX. 1. him, 1943. IX. 25. tojó, 1943. X. 13. tojó.

A nagy goda (*Limosa limosa* L) vonulása során ezres tömegekben jelentkezik. Ősszel jul. második felében már mutatkoznak. A főtömeg augusztusban halad át. Tavasszal első csapataik március közepén itt vannak. Fészkelésüket kimutatni nem tudtam. E fajból nyári példányok gyakoriak. Kisebb fajtestvére a *L. lapponica* L. egy-két példányban is évről-évre megjelenik. E faj is rendszeren a csalmadarak mellett kerül lövésre, őszi vonulása során szeptemberben. Legutóbb 1943. szept. 12-én másodmagával figyeltem sokáig a csalmadarak közé leállva. A gyűjteményben lévő példányok: 1935. IX. 1 him, 1935. IX. 20 him és 1939. IX. 8 him.

A csigaforogató (*Haematopus ostralegus longipes* BUT.) igen ritka madár a Fehértávon. Mindössze 2 ízben észleltem aug. második felében egy-egy magányos példányát levegőben. A régebbi időkben a Fehértőről több példányt gyűjtöttek be, többször találkoztam adat nélküli kitömött példányokkal (az ócskapiacra is láttam árulni ily kitömött madarat). Lehetek évek, amidőn e faj nagyobb számmal jelentkezett. A sárszalonkák közül a közép faj (*Capella gallinago* L.) ugy őszi vonulásban, mint tavasszal közönséges. A szikes vizet nem igen szereti. A halastó lekaszált sásos szigetein gyakori. A nagy sárszalonkát (*Capella media* LATH.) nem észleltem. Bizonyára ez is előfordul a területen. A kis faj (*Lymnocryptes minimus* BRÜNN) gyakori márciusi vonulásban a nádtorzásokban. Ősszel ritkább. Néha télen is előkerül (1944. I. 9. Legutóbbi téli adata). Az erdei szalonka (*Scolopax rusticola* L.) egyizben került elő a halüzem telepének fásított, bokros kertjében (1942. X. 4. him).

A gúlipán (*Recurvisrostra avosetta* L.) rendszeres fészkelőmadara a Fehértónak. Kisebb nagyobb számban évről-évre fészkel. Általában 6—8 pár telepedik meg, de kedvező tavasszon, megfelelő vizállás mellett észleltem már 25 pár fészkelését is. Őszi vonulás idején többször figyeltem meg nagyarányu gyülekezését. 1941. július második felében, aug. elejéig több száz madárból álló csapatot észleltem. 20—30—50 darabból

álló csapat észlelése nem ritkaság. Fészekaljából a Fehértónak tavaszi nagyon is változó vízmagassága miatt sok tönkremegy. Szép eredménnyel fényképeztem színes és mozgófilmre fészekaljánál.

A gólyatöcs (*Himantopus himantopus* L.) évről-évre előfordul, de nem minden évben fészkel. 2—3 pár, néha 7—8 pár telepedik meg. E madár számbeli fogyása feltűnő. Amíg a gulipánnál örvendetesen lehetett tapasztalni a népes csapatokat, addig a gólyatöcs a tavaszi és őszi vonulásból nem egyszer hiányzik s ha mutatkozik is, legfeljebb kettesével, hármasával figyelhető meg.

A viztaposók közül a közönségesebbnek ismert vékonycsőrű viztaposó (*Phalaropus lobatus* L.) 10 év alatt a Fehértavon nem került szem elé. A laposcsőrű faj (*Phalaropus fulicarius* L.) két ízben lövett. Egyes példányok voltak. Előkerülési adataik: 1936. V. 10 him, 1938. III. 20. (neme ismeretlen).

A szegedi Fehértó hatalmas kiterjedt sártengereivel, sima szikes porondjaival, szigeteivel a *partfutóknak és cankóknak* az igazi hazája. Ezen fajok előfordulását és megjelenési idejüket tömegüket az alábbiakban ismertetem:

Fészkelő faj a *piroslábu cankó* (*Tringa totanus* L.), mely a téli hónapokat kivéve az év minden szakában fellelhető. Őszi vonulása során 15—20-as csapatokban vonul keresztül. Kedvező tavaszokon több száz párja fészkel a Fehértavon.

A borzas cankó (*Philomachus pugnax* L.) a legtömegesebb cankófaj. Enyhe időben már február közepén nem egyszer hómezők felett vonulnak tova első csapataik. Elkésett vonulók november folyamán sem ritkák, sőt hómentes teleken még erős fagyok idején decemberben és januárban is találok kisebb csapatokkal. (1944-ben január 12-én 6 példányt figyeltem meg.) Májusban, júniusban galléros kiszínezett madarak nem ritkák. Fészkelése erősen gyanítható, fészekaljára bukkani még nem sikerült. Néha sok ezerre tehető felgyülemlt számuk.

A borzas cankó után számban a *füstös cankó* (*Tringa erythropus* PALL.) következik. E faj csak a téli hónapokban hiányzik. Egy-egy példány még decemberben is előfordul. Április-májusban 50—60-as néha százas feketén színezett csapataik népesítik be a tavat. Ha a Fehértóban nyáron is marad víz, egész nyáron kisebb számban észlelhető e faj. Már-már arra enged ez következtetni, hátha fészkelő példányok is lehetnek. Ivarmirigy vizsgálatok azonban azt mutatják, hogy meddő példányok a nyári kóborlók. Ősszel a kivedlett és a fiatal szürkepéldányokból nem ritka a sokszázas csapat.

A szürke cankó (*Tringa nebularia* GUNN.) a közönséges vonulókhöz tartozik. Nagy tömeg ebből sohasem észlelhető. Kisebb csapatokban (8—10—15) vonul, az őszi vonulásban egyes napokon több százat is

láthatni belőle. E fajt gyakran meg lehet találni kevés példányszámban a Fehértavon nyári időben is erőteljesebben színezett, sötétebb vonalakból diszitett öltözékében.

A *tavi cankó* (*Tringa stagnatilis* BECHST.) rendes átvonuló. Leginkább a tavaszi vonulása során figyelhető meg. Vannak tavaszok, amidőn heteken keresztül naponta láthatunk pár csapatot. Elszórtan nyáron is mutatkozik e faj. Ez arra engedett következtetni, hogy fészkelhet a Fehértó területén. Ez így is lehetett, mert 1942. V. 31-én sikerült egy fészekaljra bukkanom. A fehértói gyűjteményben lévő madarak adatai: 1935. IV. 14 tojó, 1936. VI. 21. him, 1937. III. 23. him, 1937. VII. 11. tojó, 1938. IV. 24. him.

A *réti cankó* (*Tringa glareola* L.) a nyárvégi hónapokban néha valósággal ellepi a fehértói mocsárvilágot. A költési szakban is csapatosan található.

Az *erdei cankó* (*Tringa ochropus* L.) egyesével-kettesével ugyszólván az év minden szakában feltűnedezik. A sik rövidnövényzetű nyílt terep bár nem kedvez életmódjának, mélyebb csatornák, erek sűrűbb sásos széleiből rebbennek fel. Észleltem példányokat december első felében. A begyűjtött példányok adatai: 1937. VI. 27. him, 1937. VII. 29. him, 1937. XI. 22. tojó.

A *billegető cankó* (*Tringa hypoleucos* L.) áprilisban érkezik, május közepén eltűnik de már június végén egyesével, majd később 6—8-as csapatokban tűnedezik fel. A csatornák, halastó mélyebb vizének kopár széleit kedveli.

A *fenyérfutó* (*Crocethia alba* PALL.) csak őszi vonulásában volt található. Szept. hónapban rendszeresen meg lehet figyelni 3—4 példányát. Bizalmas, nem félénk madár, könnyen elejthető. A gyűjteményben lévő 5 példány (2 him, 3 tojó) szept. hónapból származik.

A *sárjáró* (*Limicola falcinellus* PONT.) igen ritkának tartott madárként szerepel. Valóban így lehetett, mert 1895. és 1935. között nem került elő belőle bizonyító példány. A Fehértavon őszi megfelelő viszonyok mellett rendszeres megjelenőnek kell tekinteni. Általában nagyobb csapatokban érkezik. Nem ritkaság 30—40-es csapata. Igen gyakran *Calidris alpina* csapatba keveredik. Tavaszi vonulásából eddig egy példányt gyűjtöttem be. 40—50-es csapatból lövésre egy him példány esett ki 1935. V. 19-én. A begyűjtött nyole példány 1935., 1939. és 1940. évekből (6 aug., 1 szeptemberi) származik. 5 him, 3 tojó. Mint említettem, csak megfelelő élettérben találjuk meg. Aug.-ban a Fehértó igen gyakran teljesen kiszárad. Ilyenkor hiába keresnők. Ha azonban kiterjedtebb sik sáros, latyakos területek találhatóak, a sárjárót is rendszeresen felleljük aug. második felében, szept. elején. A cankók mellett a partfutók igen jellemző madarai a Fehértónak. Legnagyobb tömeg-

ben a havasi partfutót (*Calidris alpina* L.) találhatjuk. Január, február, június, július hónapok kivételével népes csapatokban szedegetnek a vizek sima szélein. Májusban rozsdás hátú feketehasu szép kiszinezett példányait lehet begyűjteni. Június első felében is megfigyeltem kisebb csapatait. Késő ősszel ezres csapataiba vág bele a kis gyilkos északi sólyom. Gyönyörű látvány a magasban kavargó, vágódó, hullámzó sűrű tömegben hullámzó madár. Csak a havazás, vagy az erősebb fagyok szoritják további vándorlásra, amidőn a hó, jégpáncél elzárja táplálkozásukat. 1943-ban még karácsonykor is itt voltak. Tavasszal az elsők között a bibicékkel együtt érkeznek.

A nép által is jól ismert partfutófaj a sarlós partfutó (*Calidris testacea* PALL.). Tavaszi vörös színruhájáról a szegedi nép paprikasneffnek keresztelte. Néha valóban nagy csapatokban érkezik április végén, májusban. Ősszel észrevételenül elvegyül szürke ruhájában a sok többi parti madár között. Vannak évek, amidőn gyér számban vonul keresztül. Ősszel már aug. második felében megtaláljuk, legtöbb van szeptemberben; októberben már csak elszórtan találjuk kisebb csapatait.

A két törpepartfutófaj a rozsdás (*Calidris minuta* LEISL.) és a szürke *Calidris temminckii* LEISL.) évről-évre kisebb nagyobb számban kimutatható faj. A szürke törpepartfutó későn érkezik. Májusban a sásos füves részekkel benőtt kis szigetek között közelünkben hangos pirregéssel riadnak fel. Júliusban már ismét itt vannak és gyakran szept. első felében is találunk példányokat. A vörös apró partfutóból nyáron találtam szép kiszinezett nászruhás példányokat. A gyűjteményben lévő példányok május, június és szept. hónapból valók.

A sarki (izlandi) partfutó (*Calidris canutus* L.) ritkábban és egyesével volt megfigyelhető mindenkori őszi időben: aug. végén, szept. első felében. Eddig 3 példányt sikerült begyűjteni, de több őszön megfigyeltem egyes példányait. A begyűjtött példányok 1934., 1935., 1936. évekből valók (aug. 20., szept. 4. és szept. 3). Az őszi kiszáradt Fehértó csak ritkán nyújt e madárnak megpihenési és táplálkozási lehetőséget.

A tengeri partfutó (*Calidris maritima* BRÜNN.) még nem került szem elé.

A köforgató (*Arenaria interpres* L.) gyérszámu, de rendszeresen előforduló fajnak tekinthető. Tavaszi nászruhás példány két ízben lövetett (1938. V. 22. him, és 1942. május 26. him. Észleltetett 1938. VI. 2-án egy diszruhás.). Őszi előfordulása gyakoribb. Az őszi begyűjtött példányok adatai: 1935. VIII. 27. him, 1935. VIII. 28. tojó, 1937. IX. 15. him és 1939. VIII. 27. him.

A terekcankónak (*Terekia cinerea* GÜLD.) egyetlen előfordulása ismeretes. 1936. szeptember 15-én lövetett egy példány.

A lilék közül a *széki lile* (*Charadrius alexandrinus* L.) rendszeres fészkelő. Kedvező vizállás mellett néha százon felüli párja költ. Tavaszvégi záporok, felhőszakadások gyakorta tönkreteszik a fészkelést. Néha csak a második költésük eredményes. Még júliusban is találhatunk fészkealjákat. Március derekán érkeznek az első csapatok. Június végén már a fiatalok és öregek közös csapatban járnak. Ősszel 60—80-as csapatai nem ritkák. Elmaradozó vonulókat még késő ősszel is találunk. Enyhe teleken kisebb számban karácsonyig is visszamaradnak. 1937-ben január 24-én került elő egy példány.

A *kis lile* (*Charadrius dubius curonicus* GM.) mint átvonuló meg lehetős kevés számban található. Ugy látszik a szikes tavak mellékét nem igen szereti. 1936. febr. 9-én is előkerült egy magányos példánya. Fiataljai az őszi vonulásban korán július végén, augusztus elején megjelennek. A fehértői gyűjteményben képviselt egyedek: 1936. IV. 1. him, 1937. VIII. 25. him, 1938. VII. 24. him.

A *parti lile* (*Charadrius hiaticula* L.) a vonulásban minden évben nagyobb számmal megtalálható. Májusban és szeptemberben kisebb csapatokban jár. Nem ritkán a fagyos vizszélek mentén még decemberben is láthatók kettesével, hármassával.

A *havasi lile* (*Charadrius morinellus* L.) biztos előfordulása csak 1941. év szeptember hónapból ismeretes. E faj vonulásában inkább a szántásokot, az ugarföldeket kedveli. Megjelenése más időkből is gyanítható, de a fenti időben sikerült bizonyító példányokat megszerezni e különben eléggé bizalmas fajból. 15—20-as csapatban jár. A vizszéli füves, szikes-foltos legelőkön tartózkodnak. Nem nagy számmal találjuk, de azért évről-évre egy-egy csapatát felfedezhetjük az *aranylilének* (*Charadrius apricarius* L.). Inkább ősszel láthatjuk. Hómentes, enyhébb teleken még karácsonytáján is több ízben találkoztam csapatukkal. A havasi liléhez hasonlóan e faj szívesen tartózkodik a gazdaságilag művelt területeken, őszi tarlókon, szántásokon. A begyűjtött 3 him és 2 tojó madár közül a legkorábbi március 24.-ről származik, az őszi legkésőbbi példány dec. 8.-ról. Augusztus második felében egyesével észlelhetünk példányokat. December 31.-én is figyeltem csapatukat.

Az *ujjas lile* (*Squatarola squatarola* L.) rendszeresen átvonuló tavaszi és őszi faj. Májusban fehér-feketés diszruhás csapatai át-iklanak a mocsárvilág felett. Egyes tavaszokon napokon keresztül volt észlelhető folytonos vonulásuk. Elég korán, már augusztus közepén megjelennek egyesével-kettesével tarka vedlő példányaik. Ősszel heteket töltenek a fehértői mocsárvilágban. Rendszeren 8—10 madárból áll a csapat, de több összeverődéséből 35—40-es csapatot is találhatunk. Szeptember közepétől október közepéig közönséges madár, bár nagyszámban nem gyülekezik. Legfeljebb 50—60 darabot figyelhettem meg naponta.

Novemberben számuk fogy, enyhe ősön még nov. végén is találhatunk 3—4 darabot. A fehértói gyűjteményben begyűjtött 6 madárból 3 him, 3 tojó. A legkorábbi aug. 15-i, a többi e hónapból és szeptemberből származik.

A lilék családjának legközönségesebb és legnagyobb számmal fészkelő és gyülekező madara a *bibic*. (*Vanellus vanellus* L.) Február végén megjelennek első csapataik, de több éven keresztül — egyizben hóviharban —, már február elején fel-fel tűnnek magányos, kettes, hármas példányaik. A repülős fiatalok már júniusban csapatokban járnak. Szeptemberben, októberben elvonulásuk előtt nem ritkák többezres csapatokba verődnek. A havasi partfutókkal együtt utolsónak hagyják el kedvelt területüket akkor, amidőn a jégpáncél továbbvonulásra kényszeríti őket. 1943-ban december 23-án két madarat még megfigyeltem. Márciusban állandóan tart észak felé áramlásuk.

A *sirályfélék* jellemző madarai a 3000 holdas mocsárnak. A halastó létesítése óta az északi fajok rendszeresen megjelennek.

Kormos szerkő (*Chlidonias nigra* L.) Fészkelő faj. Tavaszi érkezésétől elvonulásáig kisebb nagyobb számban élénkíti a viz tükrét. Juliusban már világos fiataljai is mutatkoznak. A Fehértavon fészkelését későn — június második felében, júliusban észleltem. Tojásai a világos zöldesbarnától a sötét dohánybarnáig a barna szín minden skáláját mutatják.

A *fehérszárnyu szerkő* (*Chlidonias leucoptera* TEMM.) leginkább elvegyülve a kormos szerkő csapataiban figyelhető meg kettesével, hármasával, de kisebb tiszta csapatot is észleltem többször. Fészkelése feltételezhető, bár kimutatnom nem sikerült. Julius elején, nagyobb kiterjedésű szerkő telepen észleltem példányait.

Igen feltűnő jelenség, hogy a *fattyu szerkő* (*Chlidonias hybrida* PALL.) igen ritka madara a Fehértónak. Érthetetlen ez annyival inkább, mert PÁTKAI a tulajdonképpen egy belvizrendszerhez tartozó Pusztaszerkő környéki időszakos állóvizben a dóci tavon nagy számmal fészkelve találta. E fajból tavaszi vonulása során egyizben tudtam egy 8—10-es csapatot találni. Különben csak egyes példányt figyeltem meg 3 izben. A begyűjtött példányok 1938. V. 15. (him) és 1943. VI. 6-ról (tojó) származnak.

A *kacagó csér* (*Gelochelidon nilotica* GM.) csaknem minden évben legtöbbször egyesével-kettesével — nagy számban soha sem — volt megfigyelhető. A halastavak nagy vitzükréit nem szereti. Az őszi sásos kisebb vízfoltjain vadászgat rovarokra, leginkább szitakötőkre. Feltűnő, hogy mindenkor a fészkelési időben tűnedezik fel. Fehértói fészkelését — megfigyelésem szerint — kizártnak kell tartanom. Az ivarmirigyek állapota, sőt egy példányon a kotlófolt a fészkelést látszott

igazolni. Begyűjtött példányok : 1945. VI. 23 tojó, 1935. VII. 20 tojó, 1937. VI. 16 tojó.

A *lócsér* (*Hydroprogne tschegrava* LEP.) harmadik begyűjtött magyarországi példánya Fehértavon került lövésre 1937. VI. 19-én. Ekkor e madárból 6 darab volt. E fajt a kacagó csérhez hasonlóan csak nyáron észleltem. Ritka madár, hosszabb ideig nem tartózkodik itt. Legfeljebb egy-két napot időzik. Igen erős, messziről pirosuló csőréről felismerhető és más fajjal össze nem téveszthető. Előfordulási adatai : 1938. VI. 12. (1), 1938. VI. 19. (1), 1939. V. 29. (2), 1942. VI. 29. (3), 1943. VI. 3. (1) A fészkelési időben való kóborlása jellegzetes. E fajt más időben nem figyeltem meg. Kitűnik, mennyire nem tulajdoníthatunk jelentőséget a fészkelési időben való észlelésből a fészkelésre vonatkozólag. (E faj alföldi előfordulása jellemzésére fel kell azonban említenem azt, hogy a pálmönostori tavon Szegedtől cca 30 km távolságban 1939. aug. 15-én gyűjtötték be fiatal példányát, amidőn többedmagával észlelték. (A begyűjtött példány a szegedi Horthy M. T. E. Állatrendszertani Intézetében van.)

A *küszvágó csér* (*Sterna hirundo* L.) közönséges fészkelő faj. Árvizes tavaszokon, egy-egy szigetes részt a dankasirályokkal együtt valósággal ellepnek, fészek-fészek mellett van. Gyakran találtam tojását dankasirály fészkekben. Tojásai nemcsak egyszínűnek tónusbeli változatait mutatják. Kékeszöld színtől a sötétbarnaig találtam átmeneti színezéseket.

A *kis csér* (*Sterna albifrons* PALL.) kedvező vízviszonyok mellett rendes fészkelő madár. 1939-ben találtam először tojását. Ennek az a magyarázata, hogy a halüzem emberei éveken át e cséreket is lódi mellett irtották. Bizalmas madár, könnyen meglőhető. 4—5 párnál többet nem észleltem. Tojásait kopár szikes zátonyokon kifüredt kis mélyedésekben szegényes fészekanyaggal találtam. Egy példányt, melyet 1935. VII. 25-én a Harkató mellett gyűrűzött a Madártani Intézet, 1938. VI. 5-én a Fehértónál lőttek meg.

A *nagy sirályok* szép számmal népesítik be a mocsárvilágot. Néha 8—10 példányt is megfigyelhetünk. Leginkább fiataljai vendégeskednek, de találunk szépen kiszínezett öreg madarakat is. A *heringsirály* (*Larus fuscus* L.) barna fiataljai korán, aug. elején mutatkoznak. Áprilisban, májusban feketehátú öreg madarak sem ritkák. Juniusban is észleltem többedmagával. A sárgalábu ezüstsirály (*Larus argentatus cachinnans* PALL) gyakran november végéig kitart a halastó vizének leeresztése után a sárban pusztult haldögökön.

A *viharsirály* (*Larus canus* L.) téli sirálynak is nevezhetném. November végén kezd feltűnedezni legfeljebb 8—10. Be nem fagyó vizek mellett kitart egész télen át.

A *jeges sirálynak* (*Larus hyperboreus* GUNN) második hazai példánya 1941. január 15-én került lövésre. Fialat sárgásbarna him madár. Eddig csak ez az egy fehértavi előfordulása ismeretes.

A *kis sirály* (*Larus minutus* PALL.) rendszeres vonuló faj. Az a gyanu is felmerült, hogy fészkel. Juniusban napokon át figyeltem nászruhás madarakat csőrükben fészekanyaggal. Egyidőben a csérekkel együtt a sirályokat is irtották. A folytonos zaklatás, nyári időben való lövöldözés gyéritette számukat. A kis sirályt leggyakrabban egyesével-kettesével — a nagy sirályokhoz hasonlóan — figyeltem meg. Julius végén, aug. elején fiataljai már jelentkeznek. Nem ritkán enyhe decemberben is találkoztam fiatal példányokkal.

A *dankasirály* (*Larus ridibundus* L.) igen nagyszámban átvonuló. Ősszel ezres tömegekben gyülekező faj. Az év minden szakában megtaláljuk. Kegyetlen hideg teleken be nem fagyó ártéziviz csatornák gőzölgő vizén is áttelel. Kedvező vízviszonyok mellett több száz párja fészkel. Őszi alkonyokon szeptember és október hónapokban órákon keresztül huz be csapatosan. Egy-egy csapatban rendszeren 9—15 madár van. 25—30-nál népesebb esti csapatot nem figyeltem. Fehér szigetként lepnek el egy-egy zátonyt és annak környékét. Több, leginkább cseh és német gyűrűs madár került elő az évek folyamán.

Csüllő (*Rissa tridactyla* L.) egy példányban szerepel a gyűjteményben (1935. XI. 22. him). Késő őszi időben dankasirályok között két esetben figyeltem meg. Ritka.

A *halfarkasoknak két faja* került elő több példányban. Leggyakoribb az *ékfarku halfarkas* (*Stercorarius parasiticus* L.) E madárból 8 példányt gyűjtöttem be. Tavaszi időben még nem figyeltem meg. Nyáron a fészkelési időben jelentkeznek az első, leggyakoribbak júliusban és augusztusban. Legkésőbbi előfordulását szept. 25-én észleltem. 8—10 napot is időznek, különösen akkor, ha sirály vagy csértelepet találnak. 4 példányt is észleltem egyszerre. Nemcsak azévi fiataljai, de öreg példányok egyaránt elkalandoznak északi hazájukból. A begyűjtött *S. parasiticus* adatai: 1936. VIII. 11. (him), 1936. IX. 25. him, 1937. VII. 16. him, 1939. VIII. 4. him, 1941. VII. 20. tojó, 1942. VI. 21. tojó, 1942. VI. 21. him, 1943. IX. 5. tojó.

A *nyíl farku halfarkas* (*St. longicaudus* VIEILL.) ritkábban jelentkező faj. Két példányt gyűjtöttem be. Az 1935. VIII. 29-én begyűjtött tojó-madár azévi fiatal. Teljesen világos sárgásbarna madár (ellentétben a füstös, csaknem fekete színű, világosabb tollszegésű fiatalokkal). 1941. VII. 6-án egy öreg tojómadár került kézre (nyárstolla 18 cm). A begyűjtött példányok nagy száma bizonyítja, hogy a halfarkasok gyakori nyári-őszi vendégei a Fehértónak. Gyűjtésükre és vizsgálatukra e területen kiváló alkalom nyílik.

1939. november 29-én 3 *hattyu* (*Cygnus olór* GM.) éjszakázott a Fehértavon. Ezen adaton kívül még csak egyszer március hóban észleltem magányos fiatal példányát.

A ludak őszi-tavaszi vonulásukban nagy számmal tanyáznak ezen a területen. A *nyári lud* (*Anser anser* L.) a halastó létesítése előtt költőmadár volt. Utoljára 1932-ben fészkelte. Ma már átvonulóban is ritka. Aug. második felében észleltem kisebb csapatait. Ritka előfordulására jellemző, hogy 10 év alatt a Fehértavon lőtt libák között mindössze 2 példányt találtam, magam is csak egyet lőttem. Szeptember végén, október elején a *vetési ludak* (*Anser fabalis* LATH.) gyülekeznek, ezek vannak többségben. Nagyobbtestű példányaik (*A. arvensis*) gyakoriak. Október közepétől kezdve a nagy lilik (*A. albifrons* SCOP.) kiszorítja a délfelé huzódó vetési ludat. E faj változó számban, de a kis 3000 holdas területhez mérve legtöbbször nagy mennyiségben gyülik össze. Mozgalmuk tetőpontja idején számukat 20 ezer körülire becsülöm. Nagy szám ez, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a 3000 holdból csak 6–800 van víz alatt száraz esztendőkbén. Novemberben vetési ludat már csak elvétve találhatunk. A *kis lilik* (*A. erythropus* L.) igen gyér számban észlelhető. Nem becsülöm 10-nél többre, ami kezembe került. Magam is csak kettőt lőttem e fajból. Enyhe teleken a libákból sok áttelel. 1943–1944 telén ezernyre teszem számát az áttelelteknek.

A *bütykös ásólud* (*Tadorna tadorna* L.) szórványosan és kis egyedszámban figyelhető meg leginkább a késő őszi hónapokban. Egy esetben találtam 17 darabból álló tiszta csapatát 1934. december 18-án. A kivedlett, ragyogó tollazatu madarak 14 napig időztek. További észlelési adatai: 1937. XI. 24. (1), 1938. XII. 8. (1), 1941. XI. 28. (1), 1942. XI. 29. fiatal tojó madár begyűjtve (2), 1943. IX. 5., 1943. XI. 12. (2 példány lövetett, a fehértói gyűjteménybe fiatal him került). A magányos bütykös ásólud rendszeren a kacsák tömegébe keveredik. Párosan külön járnak.

Tőkés réce (*Anas platyrhyncha* L.) Fészkelő faj, mely az év minden idejében megtalálható. Tömegeik az őszi vonulásban nagy hullámokban érkeznek és távoznak. Számuk néha sok ezerre szaporodik. 1937. I. 16-án moszkvai gyűrűvel a Volga deltájában jelölt récét lőttem.

Csörgő réce (*Anas crecca* L.) vonulásában tömegesen gyülekezik. Több százas csapataik sem ritkák. Kis számban még júniusban is észleltem; be nem fagyó vizek mellett egész télen kitart.

Böjti réce (*Anas querquedula* L.) változó számban költő faj. Sohasem találtam nagy tömegben.

Kendermagos réce (*Anas strepera* L.). A tőkés után a legközönségebb fészkelő faj. Az év minden szakában észleltem.

Fütyülő réce (*Anas penelope* L.). Jellegzetes átvonuló récefaj, melyből szeptember–októberben ezernyi tömegek gyülekeznek. Tavasszal tiszta

csapatokban nagy mennyiségben vonul keresztül. Elvértve télen is észleltem néhány példányát.

Nyíl farku réce (Anas acuta L.). Kisebb számban költő faj. Vonulásában aug. második felétől kezdődően nagy tömegek időznek a Fehértavon. A récék között a legszabályosabb vonulási alakzatban repülnek. Tavasszal kiszinezett tollazatukban tiszta csapatokban már korán mutatkoznak. Február második felében érkeznek a szálláscsinálók. Novemberben—decemberben is gyakoriak.

Kanalas réce (Spatula clypeata L.) igen közönséges récefaj, melyből csak néhány pár fészkelése volt megfigyelhető. Leginkább októberben és novemberben találtam ezres tömegekben. Télen sem ritka. Február végén, március elején érkeznek az első csapatok.

Barátréce (Nyroca f. ferina L.). Fészkelő. Kedvező viz mellett egyes tavaszokon sok száz párját találtam fészkelve. Egész évben megfigyelhető. Tömegekben szeptemberben gyülekeznek. Télen sem ritka, rendszerint himekből álló diszruhás kisebb csapata.

Cigányréce (Nyroca n. nyroca GÜLD.). Közönséges faj, mely azonban tömeget nem alkot. Kisebb számban fészkel magas füves helyeken. Néhány darabját télen is észleltem.

Kontyos réce (Nyroca fuligula L.). Rendszeres vonuló. 8—10 darabból álló csapatokban vonul. Tömegben sohasem láttam. Októberben és április végén, május elején mutatkozik. Egy-egy példány áttel.

Hegyi réce (Nyroca m. marila L.). Kevés egyedszámban október végén, novemberben található. Egyetlen begyűjtött példánya 1942. XI. 15.-én került lövésre (him).

Kerceréce (Bucephala cl. clangula L.). Rendszeres téli faj. Novemberben jelentkeznek az elsők. Elkészt tavaszi vonulókat még április végén is figyeltem.

Jeges récét (Clangula hyemalis L.), mindössze két ízben figyelhettem meg. Mind a két esetben az észleltek begyűjtésre kerültek. Adataik: 1935. XII. 5 (tojó), 1943. XI. 8 (tojó és him).

Kékcőrü récét (Oxyura leucocephala SCOP) magam nem észleltem a Fehértavon. Az egyetemi Állattani intézetben onnan származó példány van. (1926. IV.)

Nagy bukó (Mergus m. merganser L.). Nem rendszeres téli vendég. Egyesével, kettesével tűnedezik fel, leginkább igen kemény hidegekben. A halüzem ártézi vízzel táplált pár holdas, be nem fagyó tavában volt látható.

Örvös bukó (Mergus serrator L.). Egyesével, kettesével mutatkozó, rendszeres őszi vonuló. Télen ritka. A begyűjtött példányok adatai: 1934. XI. 10 (tojó), 1936. XI. 17 (him), 1936. XII. 22 (him).

Kis bukó (Mergus albellus L.) rendszeres téli vendég. Rendszeresen kettesével, hármásával jelenik meg, de találtam 12—15 darabból álló csapatot is. November végén tűnik fel, március végén is észleltem.

Nagy kárókatona (Phalacrocorax carbo sinensis SHAW et NODD). Egyesével, kettesével volt megfigyelhető az őszi, de inkább a tavaszi hónapokban.

Gödény (Pelecanus o. onocrotalus L.). Egy példányt láttam és meg is lőttem 1936. aug. 20.-án. A könnyen sebzett példány 8 évig élt a budapesti állatkertben. 1944. I. 31.-én sérülés következtében pusztult el. A tojó madárban diónyi fejlődő tojás volt.

Bubos vöcsök (Podiceps cr. cristatus L.). Rendszeres előforduló költő faj. A halüzem nagy eréllyel irtja. Szeptemberben, októberben 8—10 darabból álló csapatokban vonul keresztül.

Vörösnyaku vöcsök (Podiceps gr. griseigena BODD). Ritkán mutatkozó faj. Bár Szeged környékén fészkel, a Fehértavon fészkelése ismeretlen. Begyűjtött példányai 1938. V. 16 (him és tojó), 1943. IX. 26 (tojó).

Feketenyaku vöcsök (Podiceps n. nigricollis BREHM). Legnagyobb számban előforduló rendszeresen fészkelő vöcsökfaj. Egyesek áttelelnek.

Kis vöcsök (Podiceps r. ruficollis PALL). Állandó költő faj. Gyakori, áttelelő.

Sarki buvár (Colymbus a. arcticus L.) Közönséges faj, melyből a legtöbb november hóban észlelhető. Leginkább egyesével, kettesével vonul, de észleltem 1938. XI. 7.-én 17 darabból álló csapatát is.

Északi buvár (Colymbus stellatus PONTOPP.) előfordulására egy októbervégi adat van, amidőn levágott csőrü és lábu, eldobott példányát találtam. (Halcsősz lőhette és csonkitotta meg).

Fehér gólya (Ciconia c. ciconia L.) a fehértó körüli tanyavilágban fészkel. Táplálkozás végett ritkábban jár a szikes vizre. Őszi vonulásban néha tömegek pihennek meg.

Fekete gólya (Ciconia nigra L.). Leginkább az őszi vonuláson egyesével, kettesével látható. A legtöbb volt 5, amit egyszerre megfigyeltem. A szikes sík mocsárvilág nem élettere.

Kanalas gém (Platalea l. leucorodia L.). Rendszeresen nagyobb számban mutatkozó faj. Kedvező vízviszonyok mellett meddő egyedei nyáron is láthatók. 40—50-es csapatai nem ritkák.

Batla (Plegadis f. falcinellus L.). Elég gyakori, nem rendszeresen előforduló. Kora ősszel, július második felében, augusztusban kisebb-nagyobb csapatokban érkezik. Tavasszal ritkább. 1937. július 24.-én az évben gyűrűzött kisbalatoni példányok kerültek kézre.

Szürke gém (Ardea c. cinerea L.). Nagy számban fellelhető közönséges gémfaj. Novemberben távoznak az utolsók, de gyakran áttelelő példányok akadnak. (1943—44. telén is áttelelt 2 példány). Ősszel többszáz gyüle-

kezik és érzékeny károkat okoznak a halgazdaságnak. Fészkelő telepe legközelebb a Tisza árterében 15—20 km távolságra lehetnek. Évenként több száz darabot pusztítanak el.

Vörös gém (Ardea p. purpurea L.). Közönséges faj, mely egyes években 5—6 párban fészkel a halastó sás szigetein. Kevés számban érkezik vonulása idejében. 8—10-nél többet egyszerre nem láttam. Egy áttelelő példány 1937. II. 2.-án lővetett.

Nagy kócsag (Egretta a. alba L.). Évente megfordul vonulása során egyesével, kettesével, ritkán kisebb csapatban. Ősszel, novemberig észleltem egyes példányokat. Begyűjtött példányok: 1937. VI. 7. (him), 1939. IV. 17. (him), 1941. V. 4. (tojó). Ez utóbbit mint fiókat jelölte a Madártani Intézet a **K i s b a l a t o n o n** 1935. VI. 8.-án.

Kis kócsag (Egretta g. garzetta L.). Rendszeres vonuló. Tavasszal kisebb számban időzik, augusztus második felében, szeptemberben néha valószínű tömegekben találtam. 1941. aug. 20.-án kétszáz körüli számban gyülekezett. Egyes példányait október végén is észleltem.

Üstökös gém (Ardeola ralloides SCOP). Rendszeres vonuló. Tavasszal elszórta kevés számmal, rendszeren párosan mutatkozik. Ősszel nagyobb csapatok sem ritkák. Egyszerre 70—80 darabját is megfigyeltem (1941. VIII. 20.).

Bakcsó (Nycticorax n. nycticorax L.). Közönséges faj. Fészkelő telepeiről a Tisza ártere mellől nyáron is látogatja a tavat. Ősszel seregesen huznak be esténként. Fiatal egyedei késő őszig kitartanak.

Pocgém (Ixobrychus m. minutus L.). Igen közönséges, nagy számban fészkelő faj. Mióta a halgazdaság nem pusztítja, száma feltűnően növekedőben van.

Bölömbika (Botaurus st. stellaris L.). Rendszeres átvonuló. Kedvező alkalmakkor több nyáron hallottam messzehangzó szavát. Fészkelése biztosra vehető, bár fészkére rábukanni nem tudtam. Nagy számban nem mutatkozik. 8—10-nél többet egyidőben nem figyeltem meg.

Széki csér (Glareola pr. pratincola L.). Csak vonulása során kerül elő. Tavasszal ritkábban, ősszel rendszeresen kisebb csapatokban.

Ugartyuk (Burhinus oe. oediconemus L.). Őszi vonulásban, október végén egy magányos példányt láttam.

Kék galamb (Columba oe. oenas L.) őszi vonulása idején többször figyeltem meg. Gyakran pihennek meg a szikes zátonyokon, parti madarak között, szomszédjukat oltani. (1943. október 10.-én került lövésre.)

Örvös galamb (Columba p. palumbus L.) röptében láttam a terület felett.

Gerle (Streptopelia t. turtur L.) mind gyakoribb fészkelő faj. Olajfüzek sűrűiben, a halüzem telepének fásított kertjében. Májusban, júniusban az ősszikes kiszáradt területein ezernyi tömegekben szede-

getik a gyommagvat. Aratás után a tarlón találván fel táplálékukat, eltűnnek.

Balkáni kacagógerle (Streptopelia d. decaocto FRIV.). A Szegeden már százszámra fészkelő faj terjeszkedése közben a Fehértavat is meglátogatta. 8 madárból álló vonuló csapatot figyeltem meg.

Tuzok (Otis t. tarda L.). Kemény teleken, amidőn tartósan hótakaró zárja el a táplálékot, többször észleltem 3—6 darabot a hóból kiemelkedő sásos részeken. A terület felett elhuzóban kisebb csapatait többször megfigyeltem kora tavaszon. Begyűjtött példány sérült madár (1942. II. 22. (him)).

Reznek (Otis tetrax orientalis HART.). Őszi vonulásban egy elhullott, romlott példány mutatta, hogy e faj a területen megfordult.

Daru (Grus gr. grus L.). Rendszeres vonuló fajnak kell tekintenünk. Tavaszon és őszön változó számban vonul át. 10—20 darabból álló csapataik a leggyakoribbak, de számoltam már 93 darabot is március végén. 1943. X. 10.-én 47 darabból álló csapat keresett éjjeli szállást.

Guvat (Rallus a. aquaticus L.). Gyakori faj, mely költ is. Tojásait bár nem találtam, nyárvégi, alig repülő egyedek fészkelését bizonyítják. Télen is előkerül. A gyűjteményben levő tojó példány 1940. január 28.-án lövetett.

Pettyes vizicsibe (Porzana porzana L.). Igen közönséges költőfaj.

Kis vizicsibe (Porzana parva SCOP.). Költőfaj. Fészkelésére repülni nem tudó fiataljaiból következtetni lehet.

Haris (Crex crex L.). Feltehető, hogy e faj gyakran megfordul, de rejtett élete folytán még nem került szem elé. 1942. nyárvégén szólama után itélve, nagyobb számban időzött.

Vízityuk (Gallinula chl. chloropus L.). Nagyobb számban költőfaj. Télen is akadnak áttelelők.

Szárcsa (Fulica a. atra L.) az év minden szakában fellelhető. Kisebb-nagyobb számban költ. Vonulása idején sok száz gyülekezik. A szikes területen nem költ. A halastó nád- és sásszegélyeiben található leggyakrabban fészke.

A fogoly (Perdix p. perdix L.). Ősszel és télen csapatosan látható. A környező mezőgazdasági táblákon költ.

A fácán (Phasianus colchicus L.) őszi kóborlása közben kerül elő gyér számban.

Fürjet (Coturnix c. coturnix L.) egy ízben vertem fel sásos helyről október hóban.

Vándorsólyom (Falco p. peregrinus TUNST.) A költési szak kivételével rendszeres látogatója a területnek. A vonuló madártömegek nyomában 3—4-et is láthatunk. Július második felében, augusztusban egyes fiataljai kerülnek szem elé. Leginkább csörgő és bőjti récékre vadászik. Egészséges

nagy récét nem láttam, hogy vágott volna. Sebzett, nehézkesen repülő tőkés récét vágott. Többször gyönyörködtem bibic és piroslábu cankó (legtöbbször eredménytelen) vadászatában. Száresát előszeretettel vágja, könnyedén elkapja. Gulipán a vízben bukással menekül előle.

Rárósólyom (Falco ch. cherrug GRAY). Néhányszor nagyobbtestű, sötétebb példányokban véltem fölhalálni. Előfordulását bizonyítja a szegedi városi muzeumban 1900. évben begyűjtött fehértói példány.

Kabasólyom (Falco s. subbuteo L.). Augusztusban, szeptemberben jellemző ragadozó. Késő délutáni órákban a nádba sereglő fecskékre vadászik. Előszeretettel üzi a partfutókat.

Kis sólyom (Falco columbarius aesalon TUNST). Első érkezők októberben mutatkoznak. A nád apró madaraira, pacsirtákra vadászik. Nagy eredménnyel üzi, vágja a havasi partfutó csapatot. Télen hósármány, kenderike, bubos pacsirta kedvenc tápláléka.

Kék v. vércse (Falco v. vespertinus L.). Egyes években áprilisban, napokon keresztül észlelhető átvonulása. Földhöz közel, szétszórt lazaságban vonul.

Vörös vércse (Falco t. tinnunculus L.). Nyár végén egerekre, sáskákra vadászat a kiszáradt, füvel benőtt részeken. Egy-egy áttelelő példánya sem ritka.

Parlagi sas (Aquila h. heliaca SAV.) kétizben volt alkalmam megfigyelni nyár végén. Rövid pihenő után tovább vonult.

Békászó sas (Aquila sp.) egy biztos közlelől megfigyelt példányát ismertem fel 1943. június 4.-én. Lehetséges, hogy többször is megfordult a területen. Több ízben láttam magasan keringő réti sasok körül vagdosó ragadozómadarakat, melyekben békászó sást véltem felismerni.

Fehérfarkú ölyvet (Buteo r. rufinus CRETZSCHM.) kétszer ismertem fel biztosan. Egyszer aug. második felében, majd 1943. május 16.-án.

Egerészölyv (Buteo b. buteo L.). Közönséges ragadozója a területnek. Augusztusban, szeptemberben fiataljait láthatjuk. Februárban, március elején vonulnak északra.

Gatyás ölyv (Buteo l. lagopus BRÜNN). Télen és télvégén közönséges ragadozó.

Barna rétihéja (Circus ae. aeruginosus L.) a Fehértónak legjellemzőbb ragadozója. Már július végével megérkeznek. A halüzem létesítése előtt rendes fészkelője volt a nádfoltoknak. Fészkelése most is gyanítható. Lövetett júniusi példány, melynek begyartalma maréknyi tojás volt. 8—10-et is megszámlálhatunk augusztusban, szeptemberben a sásszigetek felett. Feltűnő, hogy az aranysárga homloku, sötétbarna madarak mellett öreg példányokat alig látni. Évek telnek el, míg egy öreg madár megfigyelhető. Sérült madarakkal,

dögökkel élnek, ezek eltakarításával csak hasznot hajtanak. Tavasszal jóval kisebb számban vonulnak át. Késő őszig kitartanak. November végén, december elején is láttam egyes átvonulókat. Évente 30—40-re beesülöm az elpusztított madarak számát.

Kékes rétihéja (*Circus c. cyaneus* L.). Télen a barna rétihéját helyettesíti. Néha már szept. végén, október elején megjelennek az elsők. Télen, késő délutáni órákban néha 8—10 is huz be éjszakázásra az avas sásba. Leginkább tojókat és fiatal madarakat lehet látni, de a kiszinezett hamvas öregek sem ritkák.

Fakó rétihéja (*Circus macrourus* GM). Egyesével vonul. A Fehértavon ritka. Augusztus végén, szeptemberben észleltem 10 év alatt néhány darabját.

Említésre méltó, hogy a *hamvas réti héja* (*Circus pygargus* L.) ismeretlen a Fehértavon. E faj — úgy hiszem — a ligetes, fás sűrűségeket inkább kedveli.

Héja (*Accipiter g. gentilis* L.). Ritkán fordul meg a sik mocsárvilágban. Rabló, sunyi természetének bokros, fás sűrűségek felelnek meg.

Karvaly (*Accipiter n. nisus* L.). A költési szak kivételével otthonos. A gátak nádszegélyeinek madaraiból él, leginkább nádisarományból.

Barna kányát (*Milvus m. migrans* BODD.) csak néhányszor láttam. Magányos példányai tavaszi időben vonultak keresztül. Bár a vizek közelében szívesen tarózkodik, a fátlan kopár vidéket nem szívesen látogatja.

Réti sas (*Haliaeetus albicilla* L.). Rendszeres faj. Az év minden szakában közönséges, mégis legtöbb a halászati időben, októberben, novemberben mutatkozik, amidőn a leeresztett vizek halaiban jelentős kárt okoznak. Egyszerre 5 példányt is számoltam. Nyáron ivaréretlen egyedei hetekig tartózkodnak, de öreg nyári példányok is akadnak. Pusztaszer környékén, állítólag az uradalom védelme alatt költött. Télen dögökből (liba, réce stb.) él.

Halászsas (*Pandion h. haliaetus* L.). Egyesével, kettesével leginkább tavaszi átvonulása idején áprilisban, május elején figyelhető meg. Ősszel, szeptember és október hónapokban. Gyérülő faj.

Fakó keselyűből (*Gyps fulvus* HABL) egy példány volt megfigyelhető egy alkalommal, nyárvégi időben. Baromfivész által elhullott tőkés récék teteméből élt.

Baglyok közül 3 fajt észleltem a Fehértavon. Leggyakoribb a *réti jülesbagoly* (*Asio fl. flammeus* PONTOPP.). Némelykor nagy számmal találjuk késő őszi, téli hónapokban a gátak nádszegélyeiben. Vannak évek, midőn teljesen hiányzik. Világosabb színű, magas északi egyedek gyakoriak. Cickányokat, egereket pusztít.

Erdei fülesbagoly (*Asio o. otus* L.) mindössze egy alkalommal volt kimutatható és begyűjthető (1940. II. 29. tojó.)

Kuvik (*Athene n. noctua* SCOP.). A környéki tanyák padlásairól népesíti be esténként a gátak és a halüzem épületeinek környékét.

Kakuk (*Cuculus c. canorus* L.). A nádirigó fészkek környékén április végén és májusban találhatójuk. 2—3 párnál többet nem láttam. Ősszel fiataljait láthatjuk.

A gátak most erősödő füzbokrain kívül csak a halüzem telepén vannak a szikes talajon nehezen fejlődő fák (jegenyenyár, kanadai nyár, japán ákác, füz, olajfüz). Néhányszor figyeltem meg késő őszi időben tarka fakopáncsot (*Dryobates maior pinetorum* BREHM). Begyűjtöttem a balkáni fakopáncsot (*Dryobates syriacus balcanicus* GENGL et STRES.) 1942. I. 18-án (him).

Jégmadár (*Alcedo atthis ispida* L.). Közönséges, mégsem minden őszön és télen mutatkozó faj. Másod, harmadmagával figyeltem meg, de láttam már egyidőben 5 példányt. Első megjelenése aug. második fele.

Szalakóta (*Coracias g. garrulus* L.). Környéki költőterületeiről kalandozik a fehértószéli gazdasági táblákra. A tengeri bugákon sáskákra rovarokra vadászik aug. végén szeptemberben.

Bubos banka (*Upupa e. epops* L.). Közönséges vonuló és fészkelőfaj, mely a halüzem telepén is költ a jégverem nádfedele alatt.

Sarlósfecske (*Apus a. apus* L.). Megjelenési ideje, tömegeinek változatossága egészen különös. Legtöbbször és legnagyobb számban, fészkelési időben, júniusban és júliusban figyeltem meg. Vannak évek, midőn csak néhányszor tüntek fel, volt viszont olyan június, amidőn minden nap kisebb nagyobb számmal hozzátartozott a tóvilághoz. Szeles napokon felbecsülhetetlen számban szórták tele a légteret kilométer szélességben a vízfelülettől a távcsővel elérhető magasságokig. Gyanítható, hogy e madár éjszakázásra a fecskékhez hasonlóan a nádasokba húzódik. Napkeltekor éppugy észleltem, mint az esti órákban. Földön sohasem láttam. Naphosszat a levegőben van. Egy különösen nagy magányos példányát észleltem 1943. aug. második felében esti fecskerajzás idején partifecskék között. Csaknem lappantyú nagyságu volt. Közvetlenül köröttem és fejem felett kerengett és csak az elhibázott lövésre menekült el.

Füsti fecske (*Hirundo r. rustica* L.). A halüzem telepének és a környéki tanyavilágnak nagy számban fészkelő madara. Julius végén, augusztusban nagy tömegekben éjszakázik a nádfoltokban. 1939. októberében elkésett északi átvonulók százszámra hullottak el. Csónakok, ablakpárkányok, mélyedések tele veltak dermedt fecskékkel.

Molnárfecske (*Delichon u. urbica* L.). Mint fészkelőt a környéken nem láttam. Vonuláskor gyakori, de nem tömeges.

Parti fecske (*Riparia r. riparia* L.). Néha tizezernyi gyülekezik a Tisza és Marosmenti meredek partokban lévő fészkelőtelepeiről. Már június végén, de leginkább júliusban szőnyegszerűen terítik be a gátakat és az összikes kopárabb területeit. Éjszakázásra a nádszigetekbe vonul. Többször figyeltem meg csapataiban tiszta fehér madarat. Ezt halálos gyűlölettel üzik, kinozzák, nem türik meg maguk között.

Ökörszem (*Troglodytes tr. troglodytes* L.). Ősszel és enyhébb hómentes teleken közönséges faj. A gátszegélyek füzes bokrait, az avas sást bujja. Néha késő tavaszi időben is észleltem, fészkelését nem tartom valószínűnek.

Szürke légykapó (*Muscicapa str. striata* PALL.). Nyárvégi időben a halüzem telepének fásított kertjében észlelhető. A lomboszat erősödésével, a fák növekedésével fészkelése remélhető.

Kormos légykapó (*Muscicapa h. hypoleuca* PALL.) és az örvös légykapó (*Muscicapa a. albicollis* TEMM.) tavaszi vonulásában április végén, május elején nem minden évben tűnik fel.

Füzikék nagy számmal vonulnak keresztül tavasszal és ősszel. *Csilcsalp füzike* (*Phylloscopus c. collybita* VIEILL.) a legközönségesebb. Vonulási hullámának tetőfokán minden sűrűbb fűzbokorban bujkál. *Fitiszfüzike* is gyakori (*Phylloscopus trochilus fitis* BECHST.), az átvonulók száma jóval kevesebb. A *sisegő füzikéből* (*Phylloscopus s. sibilatrix* BECHST.), bizonyító példányt begyűjteni nem sikerült. Minden bizonnyal ez is átvonul a területen.

Fülemile sitke (*Luscinola m. melanopogon* TEMM.) rendszeres átvonuló. Késő tavaszi példányai fészkelésére engednek következtetni. A begyűjtött két példány adata: 1937. IV. 1. tojó, 1940. III. 17. him.

Nádirigó (*Acrocephalus a. arundinaceus* L.). A nádszegély telepítésével, számban évről évre szaporodó fészkelő faj.

Cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus sc. scirpaceus* HERM.) Közönséges vonuló faj. Fészkelése egyes párokban valószínű.

Énekes nádiposzáta (*Acrocephalus p. palustris* BECHST.) Jellegzetes átvonuló. Begyűjtött példányai május 11. és aug. 20.-ról származnak.

Foltos nádiposzáta (*Acrocephalus schoenobaenus* L.) a legtömegesebb nádiposzáta faj, mely kisebb számban fészkel. Őszi vonulásában valószínűleg előzőnli a területet. Ilyenkor minden bokrosban, gazosban, sásos részeken nagy számban bujkál.

Karvalyposzátát (*Sylvia n. nisoria* BECHST.) tavaszi vonulása során, míg a *barátposzátát* (*Sylvia a. atricapilla* L.) őszi időben többször észleltem.

Mezei poszátát (*Sylvia c. communis* LATH.) fészkelve találtam. Kis poszátát tavaszi vonulása idején figyeltem meg.

A *fenyőrigó* (*Turdus pilaris* L.) havas teleken a halüzem telepének fagyalbokrain gyakori téli vendég. 25—30 darabnál többet nem láttam.

Énekes rigó (*Turdus ericetorum philomelos* BREHM) a halastó fejlődő bokros-nádas partszegélyén tavaszi vonulásban egyes példányokban mutatkozik.

Fekete rigó (*Turdus merula* L.) késő őszi időben fiatal egyedeit találtam legfeljebb kettesével a bokros gátszéleken.

Hantmadár (*Oenanthe oe. oenanthe* L.). Rendes fészkelő madár. Az őszi földrepedéseiben, töltések vizmosta üregeiben, kövek között, gátvédő vesszőfonásaiban, farakások alatt, eresznyiladékokban fészkel.

Rozsdás csuk (*Saxicola r. rubetra* L.). Őszi és tavaszi vonulásban egyenként mutatkozik.

Cigánycsuk (*Saxicola torquata rubicola* L.). Március első napjaiban kemény hideg havas téli időben észleltem érkezését. Ősszel főleg október hó folyamán érinti a Fehértó vidékét.

Házi rozsdafarku (*Phoenicurus ochruros gibraltariensis* GM.). Tavaszi és őszi átvonulásában közönséges. Halüzem bokrosaiban, kerítések tövében, rőzsék körül, háztetőkön tűnik fel.

A fülemile (*Luscinia*) hangját többször hallottam a sűrűbb bokrosokban. Begyűjtött példány nincsen.

Déli kékbegy (*Luscinia svecica cyanecula* WOLF). Ritkán egyesével mutatkozik tavaszi vonulásában a nádszegélyek mentén. Gyűjteményi példányok adata: 1935. V. 5. him, 1938. IV. 17. him.

Vörösbegy (*Erithacus r. rubecula* L.). Késő őszön, ritkábban koratavaszon találjuk a földön keresgélve nádszegélyek, bokrosok mentén. Enyhe teleken is megfigyeltem.

Csonttollu madár (*Bombycilla g. garrulus* L.). A halüzem telepének kertjében 1942. február 1-én és 9-én ejtettem el egy-egy példányt (tojó, him). A fagyalbokrok termését fogyasztották.

Kis örgébics (*Lanius minor* GM.). A fehértói juhásztanyák körüli ákácfákön és a környéki tanyák eperfáin fészkel. Leginkább fiataljai láthatók augusztusban a töltések szegélyezte fűzbokrokön.

Nagy örgébics (*Lanius e. excubitor* L.). Egyesével, kettesével december végén, januárban figyeltem meg. Leginkább hullámos begyü fiataljai kerültek lövésre. Egereket, cickányokat pusztít. Megfigyeltem áttelelő billegető eredménytelen üldözését. Sebzett és távolabb a hóra esett csonttollu madárra is reávágot.

Tövisszuró gébics (*Lanius c. collurio* L.). Az utóbbi években a telep bokrosainak 2—3 párban fészkelő madara. Találtam fészket 1943. tavaszán parti fűzbokrosön.

Szécinege (*Parus m. major* L.). Örömmel lehet látni e fajnak az utóbbi években mind gyakoribb jelenlétét. Nyári előfordulásából fészkelésére lehet következtetni.

Kék cinege (*Parus c. caeruleus* L.). Késő ősztől tavaszig a nádszegélyekben kisebb-nagyobb számban találtam.

Középeurópai őszapó (*Aegithalos caudatus europaeus* HERM.). Egy ízben figyeltem meg kisebb átvonuló csapatát novemberben.

Középeurópai függőcinege (*Remiz p. pendulinus* L.). Leggyakoribb aug. második felében és márciusban. A nyári hónapok kivételével megtaláltam elvétve mindenkor, havas téli időben is. 6—8 jár együtt, 10—12-nél többet nem láttam. A nád sűrűjében bujkálnak.

Sárgafejű királyka (*Regulus r. regulus* L.). Októberben, novemberben márciusban a nádszegélyekben hallatja vékony szólamát. Enyhébb teleken decemberben is találtam.

Keleti barkós cinege (*Panurus biarmicus russicus* BREHM). Nem minden esztendőben találjuk meg. Legnagyobb számmal volt 1936/37. telén, midőn az egyik halastó nádszigetében 50—60 db.-t figyeltem meg. A lövés csattanására egytől-egyig a nád aljrészi sűrűjébe teremnek s később bátorságot kapva ismét felkuszznak egér módjára a nád bokré-tájához, melyből a magokat szedegetik.

Parlagi pityer (*Anthus c. campestris* L.) szeptemberben nem rendszeres átvonuló. Vannak évek, mikor hiányzik.

Erdei pityer (*Anthus tr. trivialis* L.). A réti pityerhez e nagyon hasonló fajt áprilisi vonulásában és kora őszi időben találtam meg kisebb elszórt csapatokban.

Réti pityer (*Anthus p. pratensis* L.). Legközönségesebb pityerfaj. 20—30-as csapatokban vonul át a területen. Az őszi épp oly gyakori, mint a halastó és csatornák területén. Már szeptemberben itt vannak előhírnökeik, legtöbb van októberben és novemberben. Enyhébb teleken be nem fagyó ártézivizes csatornák szélein magányos egyedeit figyeltem meg. Tavasszal kevesebb számban mutatkozik.

Rozsdástorku pityer (*Anthus rufogularis* BREHM). Rendszeres átvonuló. Tömegei változók. Egyes vonulási időben csekély számban találjuk, máskor seregekben lepik el a lekaszált sásos vizes szigeteket. Tavasszal kevesebb számban, április és májusban figyeltem meg.

Havasi pityer (*Anthus sp. spinoletta* L.). A réti pityer után számban következik. Megjelenése rendszeres. A vizek széléről felzavarva októberben, novemberben hármásával, négyesével találjuk.

Sárga billegető (*Motacilla fl. flava* L.). Szép számmal fészkel. Magasabb füves helyeken, avas gazba rejti el fészket. Árvizes időben tengeri szárkupban fészkel.

Hegyi billegető (*Motacilla c. cinerea* TUNST). Évek hosszú keresése után e fajt 1939. XI. 2-án leltem fel egy példányban. Csodálatos, hogy e faj a nagy szikes vizes pusztaságot kerüli. Ugy látszik vonulása során csak

igen kevés érintheti az Alföldet. A lassu folyású, agyagos sáros partvonalu alföldi folyókat nem kedveli.

Barázdabillegető (Motacilla a. alba L.). Rendszeresen előforduló fészkelő madár. Parti üregekben, vesszőfonásokban, rózseben, zsilipek kövei között, hézagokban stb. fészkel. Évek óta figyelek meg áttelelő példányokat változó számban. Decemberben hómentes fagyos időben 60—70-es csapatot is észleltem. Augusztus második felében a fiatalok már csapatot alkotnak. 1939. őszi vonulásban egy tiszta fehér albinó példányt láttam.

Bubos pacsirta (Galerida cr. cristata L.). Állandó madár. 30—40 pár fészkel a halastó telelőinek magas gátoldalaiban földüregekben. E faj éppen annyit szenvedett a kegyetlen téli hidegektől, mint a fogoly. Csaknem teljesen kipusztult. Örömmel lehet látni lassu szaporodásukat.

Mezei pacsirta (Alauda a. arvensis L.). Az ősi szikes területnek a füves rétjein nagy számban költ. Szeptemberben, október végén nagy mennyiségű pacsirta vonul keresztül a vizes puszta felett. Magasabb tájakról érkező sötétebb példányokból álló csapatait is figyeltem.

Havasi fülespacsirta (Eremophila alpestris flava GM.) csak egy télen jelent meg. 1942. karácsony körül 16—20 tagból álló csapata napokig tartózkodott a területen. 1943. III. 15-én is gyűjtöttem be példányt.

Meggyvágó (Coccothraustes c. coccothraustes L.). A telep kertjében, havas télen, januárban figyeltem meg egy példányt.

Zöldike (Chloris chl. chloris L.). Kisebb csapatokban a nádban éjszakai késő őszyön és teleken. Találkoztam csapatokkal meleg nyárvégi napokon.

Tengelic (Carduelis c. carduelis L.) Az ősszikes legelőterületén burjánzott bogáncsféjeket táplálkoznak. Kisebb nagyobb csapatokat vonulása során gyakorta észleltem. Télen sem ritka.

Osiz (Carduelis spinus L.). A fenyvesekhez és égeresekhez szokott madárka igen ritkán mutatkozik. 1942. január 15-én szereztem egy példányt.

Kenderike (Carduelis c. cannabina L.) Rendszeresen megjelenő őszi téli vendég. Első hirnökök október második felében itt vannak. A gátak gyomnövényeinek magvait szedegetik. Enyhe teleken kitart, magas hóval távozik. Amig lombosak a fák, aludni a sándorfalvi erdőbe járnak. Télen a halastó nádja nyujt éjszakai menedéket. Sokezeres tömege a nád fölé vonzza a kis sólymot.

Téli kenderike (Carduelis fl. flavirostris L.) Egyes teleken népes csapatokban jelentkezik. 1937. tavaszán és u. ezen év őszyén gyűjtöttem be példányokat.

Süvöltő (Pyrrhula p. pyrrhula L.) A gátvédő füzesek növekvő füzfáin az utóbbi években novemberben figyeltem meg egyes-kettes példányait.

Erdei pinty (*Fringilla c. coelebs* L.) Kora tavasszal egyesével figyeltem meg him példányokat.

Fenyőpinty (*Fringilla m. montifringilla* L.) Nem minden évben található meg a területen. Némelykor százával tartózkodik a tó területén, aludni a nádasokba járnak.

Házi veréb (*Passer d. domesticus* L.) A halüzem telepén és a környéki eperfákon nagy számmal fészkel.

Mezei veréb (*Passer m. montanus* L.) Közönséges faj, mely a házi verebek társaságában, némelykor azonban nagy tiszta csapatokban mutatkozik. Épületek réseiben fészkel.

Sordély (*Emberiza c. calandra* L.) A környéki mezőgazdasági táblákról — ahol fészkel — gyakorta ellátogat a Fehértóra. Gyakran áttelelő példányokat figyeltem meg. A begyűjtött példányok febr. 16. és 25-ről valók.

Citromsármány (*Emberiza c. citrinella* L.) E madár télen az utak szegélyezte fasorokon bokrokon szeret tanyázni. A gátakon gyommagvakat szedegettek. A Fehértavon meglehetősen ritkán észleltem.

Nádi sármány (*Emberiza sch. schoeniclus* L.) Igen jellegzetes faj, melyet az év minden hónapjában megtalálunk. Novemberben, decemberben enyhe teleken számuk megsokasodik. Tél idején a vékonyabb, hosszú csőrű északiakat találjuk, míg az őszi vonulásban a déli alfajok (zömök, vastagszőrű) tömegesek. Néhány párja költő madár. A földre rakja fészket rejtetten avas fübe, vagy gátvédő vesszőfonásba.

Hósármány (*Plectrophenax n. nivalis* L.) nélkül el sem lehetne képzelni a novemberi Fehértavat. Erzsébet nap körül (XI. 19.) érkeznek az első csapatok. Enyhe hómentes teleken kitartanak sokáig. Néha százakra menő csapatokat alkot. Fára vagy nádasba szállani még nem láttam. Fogságban tartott példány éjszaka 2 órakor kezdte gyönyörű csengő énekét és tartott a nótázás reggel 10—11 óráig. Tavasszal csak pár darabból álló egyedeit találtam.

Aranymálinkó (*Oriolus o. oriolus* L.) Kezdetben e területen ismeretlen madár a lombosok fejlődésével, növekedésével mind gyakoribbá lesz a nyári hónapokban. Fészkelése várható.

Seregély (*Sturnus v. vulgaris* L.) Októberben, novemberben nagy csapatokban vonul keresztül. A nádasokban éjszakáznak. Többször télen is megfigyeltem bizonyára északi csapatokat. Már február végén megérkeznek teletésükből.

Holló (*Corvus c. corax* L.) Kétizben láttam e fajból egyedet. Egyizben novemberben kettőt, majd október hóban egy magányos madarat.

Dolmányos varju (*Corvus corone cornix* L.) A halászat után, a téli időben és kora tavasszal kisebb számban megjelenő koborló madár.

Leginkább a haldögöket vagdossa, de szívesen lakmároz elhullott kacsalibadögökön is.

Vetési varju (*Corvus fr. frugilegus* L.) Átvonultában tömegeik érintik a Fehértavat. Néha ezer és ezer vonul délnék.

Osóka (*Coloeus monedula* L.) Varjak között fordul elő.

Szarka (*Pica p. pica* L.) Téli időben 15—20 sereglik össze. A környéki közvetlen közeli tanyavilágban egy fészket lehet nyilvántartani. Ez a fészkelés is megszűnt, mert az öreg madár kilövetett. Télen haldögökből, vágóhidról hozott vérből élnek és trágyaanyagon lakmároznak.

A fajok felsorolását nem a szokásos sorrendben vettem, hanem aszerint, hogy mennyire jellemzők azok a szegedi Fehértóra. Nagyjában így fordított sorrend szerint tárgyaltam a fehértói madárvilágot. Azokat a fajokat, melyeket nem gyűjtöttem be és nem is észleltem, a felsorolásból kihagytam. Egyes fajokra nézve a további szorgos megfigyelés hozhat még igen érdekes adatokat.

Adatok Sárszentágota vizimadáréletéhez.

Irta : BOROSS PÁL.

Sárszentágota határa belenyulik a fehérmegyei Sárrétbe, kiterjedése kb. 2500 k. hold, részben szikes terület. Nyugati határát a Nádor-csatorna szeli át, mely tavasszal hol kisebb, hol nagyobb területeket önt el. A csatorna mellett fekvő tavak csaknem teljesen nádasnak nevezhetők, úgy hogy ez a récék legalkalmasabb költő helye. Azok a tavak, melyeknek madáréletével óhajtók közelebről foglalkozni, közvetlen a falu mellett terülnek el, szám szerint hét darab. Ezek közt a legnagyobb a Sóstó, kiterjedése 120—140 k. hold, keleti oldala nádas, északi oldalán a nádas folytonosan keskenyedik, zsombékos, kákás s majdnem teljesen sik vizet alkot. A többi tó nagysága 10—20 k. hold között váltakozik és teljesen síkvizü. A tavak partja változatos, néhol csekély dombocska, egy kis kiemelkedés, kis sziget a víz között, egyébként teljesen lapos, tehát a madarak megközelítése, lövése igen nagy gondot ad. A Sóstó vize a mélyebb részeken tavasszal lehet 2 m. de nyáron már 50—60 cm-nél nem igen mélyebb, ha kellő csapadékot nem kap időnként. A tavak környéke tulnyomórészt szikes, s ha apad a víz, néha egyes részei úgy néznek ki nyár közepén, mintha hó esett volna. A madárélet akkor a legnépesebb, ha a tavak széleit a cankók és godák a parttól 8—10